

Vergaderjaar 2003–2004

29 200 VII

Vaststelling van de begrotingsstaat van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (VII) voor het jaar 2004

Nr. 28

BRIEF VAN DE MINISTER VOOR BESTUURLIJKE VERNIEUWING EN KONINKRIJSRELATIES

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 8 oktober 2003

Inleiding

Met deze brief informeer ik de Tweede Kamer over de voortgang van het project Kiezen op Afstand (KOA)¹. Over het project KOA wordt elke zes maanden aan de Kamer gerapporteerd. De laatste schriftelijke rapportage die de Tweede Kamer heeft ontvangen dateert van 25 maart 2003 (TK 2002–2003, 28 600 VIII, nr. 47). Bij de behandeling op 19 juni 2003 van het wetsvoorstel Experimentenwet Kiezen op Afstand heb ik de Kamer mondeling geïnformeerd over de actuele stand van zaken. Bij die gelegenheid heb ik de Kamer toegezegd in de komende rapportage te zullen ingaan op een eventueel experiment bij een herindelingsverkiezing, de samenloop van het voorgenomen experiment met internet- en telefoonsstemmen met het referendum over de Europese Grondwet en de verkiezingen die tot en met 2008 in Nederland worden gehouden.

In deze brief wordt, omdat de Kamer recent nog mondeling geïnformeerd is over de voortgang van het project, gerapporteerd over de ontwikkelingen die zich sinds 19 juni 2003 hebben voorgedaan.

Experiment met het stemmen in een stemlokaal van eigen keuze binnen de gemeente

Ter voorbereiding van het experiment met het stemmen in een willekeurig stemlokaal heb ik op 16 juni jl. alle gemeenten gevraagd vóór 1 augustus 2003 aan te geven of de gemeente wilde meedoen aan het experiment. In reactie op mijn brief hebben 40 gemeenten zich voor het experiment aangemeld.

Door middel van loting heb ik bepaald welke vier gemeenten kunnen gaan experimenteren. Het zijn de volgende gemeenten geworden: Assen, Heerlen, Deventer en Nieuwegein.

¹ De schriftelijke rapportage is ter inzage gelegd bij het Centraal Informatiepunt Tweede Kamer.

Alle gemeenten zijn inmiddels over de uitkomst van de loting geïnformeerd. Op korte termijn zal met de gemeenten die gaan experimenteren het overleg van start gaan om het experiment verder voor te bereiden.

De belangstelling voor deelname aan het experiment heeft mij aangenaam verrast. Ik heb de gemeenten bedankt voor het enthousiasme om te werken aan vernieuwingen van het stemproces.

De Kamer heeft in het overleg van 19 juni 2003 aangedrongen op een vervollexperiment met het stemmen in een stemlokaal van eigen keuze bij een herindelingsverkiezing. Ik ben bereid dat te doen mits aan de volgende drie voorwaarden wordt voldaan. Allereerst moet uit de uitkomsten van het voorgenomen experiment in 4 gemeenten blijken dat een vervollexperiment meerwaarde heeft in het kader van het ontwikkelde stappenplan¹. Ten tweede moet in 2004 financiële ruimte ontstaan voor het vervollexperiment, waarvan ik de kosten (afhankelijk van het aantal betrokken gemeenten) raam op tussen de 0,1 en 0,2 mln Euro. Ten derde moeten de gemeenten die betrokken zijn bij de herindelingsverkiezing uiteraard bereid zijn om een experiment uit te voeren.

Ontwikkeling prototypes van stemapparaten die het stemmen in een stemlokaal van eigen keuze buiten de eigen gemeente mogelijk maken

In ca 490 gemeenten wordt elektronisch met stemapparaten gestemd. Om in stappen² het stemmen in een stemlokaal van eigen keuze mogelijk te maken moet – apparaten hebben immers een relatief lange levensduur – onderzocht worden of deze stemapparaten daarvoor geschikt te maken zijn. Het gaat er daarbij vooral om dat de stemapparaten meerdere (in het geval van gemeenteraadsverkiezingen wel ca 500) overzichten van kandidaten kunnen tonen.

In mijn rapportage van 25 maart 2003 heb ik gemeld dat de leveranciers van de in Nederland gebruikte apparaten, in casu Nedap en Sdu, mogelijkheden zagen om de stemapparaten aan te passen en daarvan een prototype te bouwen. De afgelopen maanden is hierover met beide leveranciers verder overleg over gevoerd. Het overleg was met name bedoeld om afspraken te maken over de tijd die het zou nemen om de prototypes te bouwen, over de kosten daarvan en over de wijze waarop de prototypes getest zouden worden.

Met Sdu³ is overeenstemming bereikt op alle drie de punten. Leverancier Nedap wil echter, in tegenstelling tot het eerder ingenomen standpunt, geen prototype maken. Als reden daarvoor geeft Nedap aan te willen vasthouden aan het «full-face» (in één stap keuze van kandidaat) karakter van het stemapparaat dat Nedap op de Nederlandse markt verkoopt.

Het standpunt van Nedap is voor mij aanleiding geweest om (opnieuw) stil te staan bij de vraag of, en zo ja, hoe verder gegaan kan worden met het stappenplan dat in 2002 is opgesteld. Enerzijds is het zo dat vervanging van alle bestaande stemapparaten (met name vanwege de kosten daarvan) geen optie is, anderzijds ben ik van mening dat de ontwikkelingen op dit terrein niet afhankelijk mogen zijn van een leverancier. Daarnaast wordt op dit moment in nogal wat landen de invoering van elektronisch stemmen overwogen. Dat betekent dat de markt van stemapparaten ook in beweging is.

Mijn conclusie is, gelet op het voorafgaande, dat het voor de toekomst wel zinvol is om het onderzoek naar geschikte stemapparaten voor het stemmen in een willekeurig stemlokaal voort te zetten. Ik zal in dat kader

¹ Zie brief van de minister voor GSI en minister voor BZK dd 21 juni 2002 (TK 2001–2002, 28 600 nr. 63) waarin de uitkomsten van de heroverweging van het project KOA zijn neergelegd.

² Zie brief van de minister voor GSI en minister voor BZK dd 21 juni 2002 (TK 2001–2002, 28 600 nr. 63) waarin de uitkomsten van de heroverweging van het project KOA zijn neergelegd.

³ Sdu levert nu aan een tiental gemeenten stempc's die eerst een scherm met aanduidingen (partijnamen) van alle kandidatenlijsten tonen, en na het aanklikken van een van die aanduidingen alle kandidaten tonen van die lijst (twee «full face»-schermen na elkaar).

de komende maanden een marktconsultatie laten uitvoeren om na te gaan of er (in het buitenland) leveranciers van stemapparaten zijn die (al dan niet met aanpassingen) bruikbaar kunnen zijn indien wordt overgegaan tot het stemmen in een willekeurig stemlokaal. Mocht dat het geval zijn, dan zal aan alle betrokken partijen worden gevraagd prototypes te leveren en mee te werken aan het testen daarvan.

Experiment met internet- en telefoonstemmen voor de kiezers in het buitenland

Vanaf medio juni 2003 tot en met 31 augustus 2003 is de stemdienst, die in opdracht van het ministerie van BZK wordt ontwikkeld voor het experiment met internet- en telefoonstemmen, getest. In eerste instantie is (gedurende ca 500 uur) de stemdienst in technische zin getest. Daarna, vanaf 1 augustus 2003, is een gebruikersproef georganiseerd waarin een verkiezing is gesimuleerd.

De stemming voor de gesimuleerde verkiezing heeft van 25 augustus 2003 tot en met 31 augustus 2003 plaatsgevonden. Bij deze brief treft u een verslag aan van de gebruikersproef. Daarin wordt beschreven hoe de gebruikersproef is opgezet en welke bevindingen, fouten en gebreken er in de gebruikersproef zijn geconstateerd.

Eveneens is bijgevoegd een door het ministerie van BZK opgestelde analyse van de risico's die zich bij het experiment kunnen voordoen en de maatregelen die daartegen genomen kunnen worden.

De leverancier van de stemdienst werkt nu aan de aanpassing van de stemdienst. Daarna wordt de stemdienst opnieuw aan een reeks testen onderworpen. Daarbij zal ik ook de suggesties en ideeën betrekken die door verschillende deskundigen zijn gedaan¹ ter verbetering van de beveiliging van de stemdienst. Het aanpassen van de stemdienst, inclusief het testen daarvan, dient voor 30 november 2003 afgerond te zijn zodat ik een besluit kan nemen over het accepteren van de stemdienst.

De gemeente Den Haag heeft op grond van de Kieswet specifieke verantwoordelijkheden ten aanzien van de (Nederlandse) kiesgerechtigden die hun werkelijke verblijfplaats buiten Nederland hebben. Alle vanuit het buitenland uitgebrachte stemmen worden meegeteld in de kieskring Den Haag. Ten aanzien van deze stemmen en de uitslag heeft de burgemeester van Den Haag een verantwoordelijkheid als voorzitter van het hoofdstembureau van de kieskring Den Haag. Een goede samenwerking en afstemming met de gemeente Den Haag in de voorbereiding en uitvoering van het experiment met internet- en telefoonstemmen is derhalve noodzakelijk.

Mijn voornemen is om in een protocol met de burgemeester van Den Haag afspraken over de wederzijdse verantwoordelijkheden, de onderkende risico's, de mijlpalen en de verdeling van kosten te maken. Ik verwacht dit protocol binnen enkele weken met de burgemeester van Den Haag te kunnen ondertekenen. Ambtelijk is ondertussen al het nodige in gang gezet om de voorbereidingen voor het experiment te kunnen treffen.

Mogelijke samenloop experiment met internet- en telefoonstemmen met een referendum over de Europese grondwet

In het debat over het wetsvoorstel Experimentenwet Kiezen op Afstand (op 19 juni 2003) heb ik aangegeven dat ik zou nagaan of het technisch mogelijk is om, indien het experiment met internet- en telefoonstemmen wordt gehouden, de kiezers in het buitenland ook per internet- en telefoon

¹ Op initiatief van het ministerie van BZK is op 25 augustus 2003 een bijeenkomst georganiseerd met beveiligingsdeskundigen. In het verslag van de gebruikersproef is een samenvattend overzicht opgenomen van hetgeen in deze bijeenkomst gewisseld is.

te laten stemmen voor het referendum over de Europese grondwet. Tevens zou ik de financiële consequenties daarvan in kaart brengen.

In technische zin is het mogelijk om te faciliteren dat de kiezers in het buitenland voor het referendum over de Europese grondwet kunnen stemmen per internet- en telefoon. De meest «veilige» manier om dat te doen is door een tweede stemdienst te bouwen. In de tijd gezien zou de bouw hiervan op zeer korte termijn moeten starten om er zeker van te zijn dat ook deze stemdienst kan worden getest voordat de stemming begint.

Ik ben echter niet bereid daartoe opdracht te geven. De risico's zijn naar mijn mening daarvoor te groot. Prioriteit moet nu vooral worden gegeven aan het aanpassen van de stemdienst, zodat de stemdienst geaccepteerd kan worden en het experiment in 2004 door kan gaan. Een nieuw ontwikkelingstraject om een tweede stemdienst te bouwen geeft naar mijn mening te veel complicaties die het oorspronkelijke experiment alleen maar in gevaar kunnen brengen.

Daarnaast leidt de verruiming van het experiment tot aanzienlijke extra kosten (ca 0,6 a 0,7 mln Euro). Noch in het KOA-budget, noch elders binnen de begroting van het ministerie van BZK, is ruimte om deze kosten te dekken.

Ontwikkelingen in het buitenland en verkiezingen tot 2008

Bij deze brief treft u een landenoverzicht aan van de ontwikkelingen in het buitenland op het gebied van elektronisch stemmen (op afstand). Tevens is bijgevoegd een overzicht van de verkiezingen die in Nederland worden gehouden tot 2008. De Kamer heeft in het overleg van 19 juni 2003 om een dergelijk overzicht gevraagd.

Samenvatting

De vier gemeenten die gaan experimenteren met het stemmen in een stemlokaal van eigen keuze zijn bekend en zullen op korte termijn starten met de voorbereiding van het experiment.

De stemdienst voor het stemmen per internet- en telefoon is nog niet geaccepteerd. In de komende maanden worden nieuwe testen gehouden met de stemdienst. De Kamer zal ik over de uitkomsten daarvan zo spoedig mogelijk informeren.

Gelet op de extra risico's die daaruit voortkomen, vind ik het niet wenselijk om het experiment met internet- en telefoonstemmen uit te breiden met het referendum voor de Europese Grondwet.

De Minister voor Bestuurlijke Vernieuwing en Koninkrijksrelaties,
Th. C. De Graaf